

Doležalová, Kateřina

První ženy moravské archeologie

Studia archaeologica Brunensia. 2013, vol. 18, iss. 2, pp. [63]-78

ISSN 1805-918X (print); ISSN 2336-4505 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/129100>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

KATEŘINA DOLEŽALOVÁ

PRVNÍ ŽENY MORAVSKÉ ARCHEOLOGIE

Téma prvních žen v dějinách moravské archeologie nebylo dosud souhrnně zpracováno. Celé téma úzce souvisí s otázkou ženské emancipace a ženského vzdělávání, pro které byl v českém prostředí – především v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století – specifický důraz na vlastenectví. Článek se zaměřuje na ženy, které se k archeologii dostaly hlavně díky svým otcům či manželům, a archeologii se věnovaly ze zájmu. Setkáme se i se ženami, které se k archeologii dostaly jinou cestou. V práci jsou zahrnuty i první profesionální archeoložky působící na Moravě, které tento obor vystudovaly na vysokých školách.

dějiny archeologie – ženy v archeologii – gender – emancipace – Morava

First women of Moravian archaeology. The topic of the first women in the history of Moravian archaeology has not yet been processed collectively. The entire topic is closely related to the issue of women's emancipation and women's education, for which, in the Czech environment – especially in the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century – had a specific emphasis on patriotism. The article focuses on the women who came to archaeology mainly because of their fathers or husbands, and they took up archaeology because of their interest. We will even meet women who came to archaeology by a different path. The work includes the first professional archaeologists working in Moravia who studied this at universities.

history of archaeology – women in archaeology – gender – emancipation – Moravia

„Běží o to, aby každá žena žila svým vlastním duševním životem, aby se mohla věnovat určitému povolání, případně veřejné činnosti“ (Anonym 1924, 127).

1. Úvod

První ženy se k archeologii dostávaly různě. Z počátku šlo především o dcery či manželky archeologů, ale i o ženy, které se o archeologii zajímaly z vlastního popudu. K archeologii se ženy dostávaly také prostřednictvím etnografie, která

jim byla díky zájmu o lidové kroje dostupnější. Vstup do profesionální archeologie umožnilo až otevření univerzit ženám, ale ani poté nebyla pozice žen v archeologii jednoduchá. Ještě v devadesátých letech 20. století byla označena archeologie v Učitelstevských novinách jako studijní obor „vhodnější pro muže“ (*Kol. autorů 1995, 5*).

Článek vychází ze stejnojmenné seminární práce autorky (*Doležalová 2012*). Jejím cílem bylo položit základ pro studium v dějinách moravské archeologie prozatím poměrně opomíjeného tématu. Více pozornosti bylo této problematice věnováno v Čechách (*Sklenářová 2007*). Práce vychází především z literatury a publikovaných pramenů. Řadu dalších informací by měly přinést archivní průzkumy především pozůstalostí jednotlivých badatelů či badatelek a dalšího archivního materiálu.

2. První ženy moravské archeologie

Prozatím nejstarší doklad o pracích na archeologické lokalitě na Moravě iniciovaných ženou pochází z moravské části Českomoravské vrchoviny. V první polovině 18. století je na zřícenině hradu Rokštejna vyvolala hraběnka Marie Eleonora Collalto, zámecká paní z blízké Brtnice. Hraběnka Collalto zde chtěla vykopat mramorovou podlahu, kterou si přála pro zámecký sál na Brtnici. Dochovaný dopis z collaltského archivu z 31. července 1728, napsaný zámeckým úředníkem M. Tovarou a adresovaný hraběnce a pojednávající o výkopových pracích na hradě, přináší unikátní svědectví o dobovém vnímání zaniklého šlechtického sídla (*Richter 1963, 191–194*). Při systematickém výzkumu hradu Rokštejna, prováděném v současnosti Ústavem archeologie a muzeologie FF MU, se pravděpodobně podařilo identifikovat výkopové práce prováděné z pověření hraběnky Collalto v první polovině 18. století (*Mazáčková 2012, 96*).

V druhé polovině 19. století a na počátku 20. století můžeme doložit archeologickou činnost především manželek a dcer známých badatelů. Vedle manželky a dcer Jindřicha Wankela, jimž bude věnována následující kapitola, to byly také dvě ženy v rodině Jana Kniese. Sestra Jana Kniese Marie se provdala za Antonína Teličku (1866–1925) a v archeologickém prostředí tak díky bratrovi a manželovi strávila velkou část života (*Hýbl 1992, 16–18, 22*). Archeologie se stala blízkou především pro manželku Jana Kniese Antonii. Antonie Horáková (1875–1953), dcera zámožného hanáckého sedláka z Citova, si vzala o patnáct let staršího Jana Kniese v roce 1899 (obr. 1). Již před svatbou musela souhlasit s podmínkami, že bude muži nápomocna v badatelské práci. Hned po sňatku se zapojila do výzkumu Balcarovy jeskyně u Ostrova, který probíhal v letních měsících od roku 1898 do roku 1904. Pomáhala při proplavování jeskynních sedimentů z výzkumů a při preparaci kostí. Dva mlýny, které přinesla do manželství jako věno, byly prodány a ze získaných peněz Jan Knies vybudoval Muzeum Moravského krasu a vydával vlastním nákladem některé své spisy (*J. Knies 1929, 8; A. Knies 1997, 6; Kostrhun 2008, 21, 89–91*).

Obr. 1. Svatební fotografie Antonie a Jana Kniesových z roku 1899 (podle *Kostrhun 2008*).

Ojediněle lze doložit i zájem žen pocházejících z „nearcheologických“ rodin. S archeologií se setkávaly studentky škol brněnské vzdělávací jednoty Vesna, a to nejen díky kontaktům s rodinou Jindřicha Wankla a výukou dějepisu, ale i díky školní sbírce, která mj. „obsahovala nástroje praobyvatelů z okolí obřanského, popelnice, starožitný džbán, hliněnou vázu, sbírku starých mincí“ (*Kol. autorů 1892; Doležalová 2012, 22–29*). V Olomouci při Vlastivědném spolku muzejním vznikl z iniciativy manželky a dcer Jindřicha Wankla Dámský odbor muzejní, který působil „nemalý ruch na veřejnosti“ a věnoval se především národopisu, ve své době úzce propojenému s archeologií. Jeho členky se podílely na rozšiřování a uspořádání sbírek archeologických nálezů muzejního spolku a přispívaly

do jeho časopisu. Jmenujme např. dlouholetou členku Vesny a autorku povídek ze života moravského lidu Františku Stráneckou (1839–1888) či Augustu Šebelovou (*Stránecká 1887; 1888; Šebelová 1902; 1904; 1905, Anonym 1884, 176; 1885, 49–51; 1890, 142–144; Doležalová 2012, 29–33*). Z dalších žen, které zasáhly do moravské archeologie, lze zmínit např. M. Vítovou, která pomáhala Aloisi Procházce získávat některé nálezy, či Ludmilu Surmovou, učitelku ze Slavkova, která je jmenována mezi zakládajícími členy Moravského archeologického klubu (*Procházka 1903, 7; Fišer – Podborský 2005, 93–94*).

3. Manželka a dcery Jindřicha Wankla

Zvláštní místo v dějinách archeologie patří rodině Jindřicha Wankla. Jindřich Wankel, jeho manželka, čtyři dcery a některá vnoučata byli výraznými postavami společenského i vědeckého dění své doby. I pokud jde o téma ženské emancipace, moravského vlastenectví i prvních žen v moravské archeologii, těžko bychom hledali lepší příklad než Wanklovu rodinu.

3.1. Eliška Wanklová

Narodila se jako Eliška Šímová v roce 1832 v Kuřimi (obr. 2). V roce 1850 se při pobytu v Klepáčově u své sestry Anny Weiglové a jejího manžela, který byl účetním Salmových železáren, seznámila s o jedenáct let starším Jindřichem Wanklem. Svatba se konala v srpnu 1851. Po svatbě manželé žili v několika místnostech blanenského zámku. V roce 1857 se přestěhovali do domu v předdvoří blanenského zámku, kde bydleli až do roku 1883. Eliška od svatby pomáhala J. Wanklovi v doktorské praxi. Podílela se na založení čtenářsko-pěveckého spolku Rastislav v Blansku a aktivně se účastnila besed spolku a přednášela. Od svatby byla pro manžela pomocnicí v badatelské práci – doprovázela jej k průzkumům v jeskyních, asistovala při práci v terénu či se věnovala mytí a třídění archeologického materiálu. Rukama jí prošla většina Wanklových nálezů – materiál paleontologický, antropologický, mineralogický, keramika i slavné nálezy z Býčí skály. Přepisovala manželovy studie určené pro tisk. V roce 1867 jej doprovázela na světovou výstavu do Paříže. Ve Francii společně navštívili několik jeskyň známých archeologickými nálezy. Veřejně šířila dílo J. Wankla především přednáškami (*Anonym 1903; Absolonová – Bednářová 1971, 25–33; Bufková-Wanklová 1936, 36; Havelková 1936, 44*).

Wanklovým se narodilo šest dcer, z nichž dvě zemřely v časném věku. Dcery se účastnily veřejné činnosti rodičů. Otec jim vyprávěl o svých výpravách, nálezech i o prehistorii Moravského krasu. Od dětství pomáhaly s čistěním a konzervováním nálezů, později se staraly o otcovy sbírky. Eliška dohlížela na vlasteneckou výchovu a vzdělání dcer. Po absolvování školy v Blansku studovaly v Praze na vyšší dívčí škole a na hudební škole Bedřicha Smetany. Tři z dcer se provdaly

v poměrně nízkém věku, nadále však pomáhaly otci a matce v archeologické práci (*Bakešová 1924a, 1–3, 9–11, 50–51, 106–109; Bufková-Wanklová 1936, 38; Havelková 1936, 45–46*).

V roce 1883 se manželé odstěhovali do Olomouce, kde Eliška s dcerami založila při Vlasteneckém spolku muzejním tzv. Dámský odbor. V roce 1885 byla jeho starostkou. Podílela se na pořádání Národopisné výstavy v Olomouci. Po manželově smrti v roce 1897 se odstěhovala s dcerou Madlenkou do Prahy. Převzala manželovu korespondenci a dopisovala si s předními archeologickými odborníky své doby, např. s R. Virchowem. V posledních dopisech již připravovala cestu do odborných evropských kruhů svému vnukovi Karlu Absolonovi. Zemřela 13. 1. 1903 (*Anonym 1885, 49–51; 1903; Absolonová – Bednářová 1971, 31–34; Vývlečka 1936, 12–14; Kalábková 2007, 108*).

Obr. 2. Eliška Wanklová (podle *Brychtová 2002*).

3.2. Lucie Bakešová

Lucie Bakešová, roz. Wanklová, se narodila 26. 12. 1853 (obr. 3). V roce 1870 se provdala za Františka Xavera Bakeše, učitele a organizátora hudebního života v Blansku, který byl také přítelem jejího otce Jindřicha Wankla. František Bakeš krátce po sňatku zakoupil statek v Ořechovičkách, které jsou dnes součástí Ořechova u Brna. Nechal se penzionovat a stal se statkářem a později poslancem zemského sněmu za velkostatkářskou kurii. V roce 1871 se jim narodil syn Jaroslav, který se stal významným chirurgem. Poté se ještě narodila dcera Věra. V roce 1903 se přestěhovali do Brna. František Bakeš zemřel v roce 1917 a syn Jaroslav roku 1930. Lucie jej přežila o pět let, zemřela v dubnu 1935 (*Lesná-Bakešová 1936; Bednářová 1972, 26–27; Sedláčková 2007, 175; Večerková 2005, 91*).

Lucie byla členkou Dámského odboru Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci a podílela se na sbírání národopisného materiálu. V roce 1887 uspořádala v Ořechovičkách národopisnou výstavu (*Večerková 2005, 91–92*). Byla dlouhou členkou Ženského výrobního a vzdělávacího spolku Vesna. S členkami Vesny nacvičovala Lucie Bakešová pravidelně lidovou taneční slavnost Královničky – poprvé o ní psala v *Obzoru* v roce 1889 (*Bakešová 1889a*). Od roku 1890 spolupracovala s Leošem Janáčkem na sbírce moravských tanců (*Bakešová – Běhálková – Zeman – Janáček 1893*). Vedle bohaté přednáškové činnosti a odborných studií publikovala řadu článků např. do *Moravských listů*, *Obzoru*, *Moravské Orlice* či *Kalendáře paní a dívek českých* (např. *Bakešová 1889a; 1889b; 1890; 1891b*). Sepsala též řadu vzpomínek na své dětství a mládí i na zážitky ze své sběratelské činnosti nebo z cest do zahraničí (*Bakešová 1891a; 1924a; 1924b; 1936b*). Byla aktivní při působení v ženské otázce a v sociální problematice – byla členkou řady takto orientovaných spolků, některé z nich pomáhala zakládat. Se synem Jaroslavem založili Dům útěchy, dnešní Masarykův onkologický ústav v Brně.

Lucie se podílela na řadě otcových výzkumů – v Býčí skále, v Jáchymce u Adamova, v Kateřinské jeskyni či v Kůlně. Doprovázela otce na archeologické a antropologické sjezdy – v roce 1874 do Kyjeva, 1876 do Kazaně, 1879 do Petrohradu a 1884 do Oděsy (*Bakešová 1924a, 50; Sedláčková 2007, 177*). Poté, co s manželem odešla na statek do Ořechoviček, začala se zajímat o pravěk této oblasti. Organizovala terénní průzkumy a s přáteli sbírala prehistorické předměty. V roce 1891 sbírku, která čítala několik set kusů, darovala Vlasteneckému spolku v Olomouci (*Anonym 1891, 86; Procházková 2001a, 12*). V oblasti Ořechoviček se zajímala i o jeskyně (*Bakešová 1885, 76*). O archeologických výzkumech přednášela ve Vesně či zájemcům z olomouckého muzejního spolku (*Kulaviaková 2008, 28; Anonym 1886, 187*). Publikovala informace o archeologických památkách z Ruska, Krymu či Balkánu (*Klado 1936; Bakešová 1886; 1887a; 1887b*). Řadu archeologických poznatků publikovala v *Realistickém obzoru* v sérii článků, ve kterých vzpomínala na svého otce i na jeho práci (*Bakešová 1924a*).

Obr. 3. Lucie Bakešová (archiv Moravského zemského muzea v Brně).

3.3. Karla Bufková

Karla se narodila 7. 2. 1855 v Blansku jako druhá dcera manželů Wanklových (obr. 4). V roce 1872 se provdala za lékaře a kulturního pracovníka Vilibalda Absolona a přestěhovala se s ním do Boskovic. V roce 1882 ovdověla a odešla s dětmi Karlem, pozdějším významným moravským archeologem, a Olgou k rodičům do Olomouce. V polovině osmdesátých let se znovu provdala a žila se svým druhým manželem, bankovním úředníkem Eduardem Bufkou a dětmi v Praze. Z druhého manželství se narodil syn Vladimír (1887–1916), fotograf a jeden z prvních propagátorů barevné fotografie u nás. Roku 1921 její druhý manžel Eduard Bufka zemřel. V roce 1927 přišla o dceru Olgu, která se angažovala v ženském hnutí. Karla zemřela 29. 11. 1941, jako poslední z dcer manželů Wanklových (*Bednářová 1972, 29; Bufková-Wanklová 1994, 132*).

Karla patřila k členkám Dámského odboru při olomouckém spolku. Se sestrami se účastnila příprav národopisné výstavy v Olomouci v roce 1885 a v Praze

roku 1895. Zaměřila se na moravské písně a hlavně lidové pohádky a pověsti. Je autorkou dvou knih: „Z krasu moravského“ a „Z Ječmínkovy říše. Moravské pověsti a pohádky“ (Bufková-Wanklová 1930). Při vyprávění pověstí popisovala některé archeologické nálezy v oblasti Moravského krasu a snažila se je zasadit do kontextu vyprávěných příběhů. V Praze se účastnila vznikajícího ženského hnutí. Angažovala se také v sociálním hnutí (Urban 1922, 75; Bednářová 1972, 29; Skořepa 2007, 148).

Obr. 4. Karla Bufková (archiv Moravského zemského muzea v Brně).

3.4. Vlasta Havelková

Třetí z dcer manželů Wanklových se narodila 16. 12. 1857 (obr. 5). Roku 1876 se provdala za rodinného přítele, profesora olomouckého gymnázia Jana Havelku, který byl o 18 let starší, a odešla za ním do Olomouce. V roce 1877 se jí narodila jediná dcera Milada. V roce 1886 Jan Havelka zemřel. Po několika letech odešla s dcerou do Prahy. Milada, která se věnovala malířství, zemřela roku 1931. Vlasta Havelková zemřela 16. 6. 1939 v Praze (Bednářová 1972, 30–32).

Od založení Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci byla jeho aktivní členkou. Podílela se na založení Dámského odboru muzejního i na uspořádání první národopisné výstavy v Olomouci v roce 1885. Po smrti manžela jej na nějaký čas nahradila na místě redaktora Časopisu muzejního vlasteneckého spolku

v Olomouci. V roce 1895 patřila společně se sestrami k hlavní skupině organizátorů národopisné výstavy v Praze. V roce 1906 se stala kustodkou Národopisného muzea v Praze. V roce 1920 se podílela na tvorbě československé expozice na pařížské výstavě v Louvru. Vedle odborných článků publikovala také své vzpomínky na dětství. Jazykově upravovala otcovy příspěvky do českých časopisů a přeložila do češtiny jeho „Příspěvky k dějinám Slovanů v Evropě“ (*Anonym 1885, 49–51; Bednářová 1972, 32; Fischer 1938, 89; Novotný 2007, 148*).

V olomouckém spolku se podílela na třídění a evidenci archeologických sbírek. Vedle účasti na otcových výzkumech vedla sama výzkum kostrového hrobu v Předmostí u Přerova. Když její manžel onemocněl tuberkulózou, podávala do Národního muzea v Praze zprávy o moravských pohřebištích a mohylách. Archeologické studie publikovala v Časopise vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. Publikovala např. nález bronzových náramků v Šardicích u Kyjova, nálezy z pohřebiště u Slatiněk či depot bronzů ve Slatinicích. Spolupracovala s C. k. centrální komisí pro zachování památek ve Vídni. V jejím díle se projevuje romantismus jejího otce a zaměření na hledání vztahu etnografie s archeologií (*Anonym 1890, 142–144; 1891, 86; Havelková 1888b; 1890; 1891; 1893; 1894; Havelková 1885; 1888a; 1895*).

Obr. 5. Vlasta Havelková (archiv Moravského zemského muzea v Brně).

3.5. Madlenka Wanklová

Nejmladší ze sester Wanklových Madlenka se narodila 20. 7. 1865 (obr. 6). Nikdy se neprovдалa. Žila s rodiči v Blansku a od roku 1883 v Olomouci. Po smrti otce odešla s matkou do Prahy. V roce 1914 odešla do Brna k sestře Lucii Bakešové, kde zemřela 14. 3. 1922 (*Bednářová 1972, 32–36*).

Madlenka se zajímala o národopis a lidové textilie, sbírala pověsti, psala o lidovém léčení či jídlech. Vedle studia ornamentiky se zajímala o keramiku – o tradici lidového hrnčířství a výrobní techniky. V Olomouci spolupracovala společně s rodinou ve Vlasteneckém spolku muzejním. Je autorkou kreseb řady publikovaných nálezů svého otce a sester, např. z Wanklovy publikace o Býčí skále. Otce doprovázela na archeologickém kongresu v Oděse. Roku 1895 se podílela na organizaci národopisné výstavy (*Novotný 2007, 149*). Od roku 1899 byla korespondující členkou C. k. centrální komise pro zachování památek ve Vídni a Národopisného muzea ve Vídni. V roce 1914 stala kustodkou Zemského muzea v Brně a pomohla založit tamní národopisné oddělení. Madlenka byla aktivní také v bojích za ženská práva, v Praze působila v Ústředním spolku českých žen spolu s neteří Olgou Stránskou (*Anonym 1884, 176; 1936, 51–53; Bednářová 1972, 32–34; Procházková 2001a, 12; Havelková 1888b; 1891; 1894; Fischer 1938, 353; Novotný 2007, 150; Wanklová 1888; 1901a; 1901b; 1901c; 1936*).

Obr. 6. Madlenka Wanklová (archiv Moravského zemského muzea v Brně).

4. První profesionální archeoložky na Moravě

První profesionální archeoložky na Moravě se mohly objevit až poté, co společnost umožnila ženám vstup na akademickou půdu a studium na univerzitách. Na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy nastoupily první řádné studentky v roce 1897, archeologii vystudovala jako první ve dvacátých letech 20. století Libuše Jansová (1904–1996), která se věnovala především studiu kultury s vypíchanou keramikou, na Moravě zpracovala některé nálezy z Mušova (*Sklenář 2005, 257*).

V době první republiky a během druhé světové války působilo v moravské archeologii několik německých badatelek. Před válkou to byla především Marie Maneth, která pracovala společně s Karlem Schirmeisenem v muzeu v Uničově, v jehož okolí v roce 1928 zahájili systematické výzkumy. Marie Maneth prováděla konzervaci a evidenci většiny nálezů. Jejich činnost ale byla kvůli jejich německé národnosti v českém prostředí spíše opomíjena. V roce 1945 přešlo muzeum pod správu Národního výboru a pracovníci německé národnosti byli propuštěni a nakonec odsunuti (*Šprinc 1963, 12; Procházková 2001b, 22–24*).

Během druhé světové války působila na Archeologickém ústavu v Brně Gisela Freund. Narodila se roku 1920, archeologii studovala v Greifswaldu, Vratislavi a studia dokončila roku 1944 v Praze na německé univerzitě u profesora Lothara Zotze jako jeho asistentka. Zpracovávala štípanou industrii z Předmostí u Přerova. Po válce odešla do Německa, kde se ještě nějaký čas věnovala paleolitu českých zemí. V roce 1949 se stala docentkou, v roce 1957 převzala jako profesorka po L. Zotzovi katedru archeologie na univerzitě Erlangen-Nürnberg (*Klíma 1972, 21; Oliva – Kostrhun 2009, 58; Sklenář 2005, 175–176*).

Na Moravě mohly ženy studovat archeologii od vzniku Masarykovy univerzity resp. Ústavu pro prehistorii a protohistorii. S prvními absolventkami archeologie se setkáváme po druhé světové válce. V roce 1949 ukončila studium klasické archeologie Věra Vávrová-Hochmanová (1923–2002). V padesátých letech absolvovaly studium na brněnské katedře archeologie Jaroslava Říhová (roz. Páleníková, 1925–1999), Anna Medunová (roz. Benešová, 1929–2001), Dagmar Šaurová (1909–1982), Zora Trňáčková (1931), Vlasta Šikulová (1933), Marie Kostelníková (1926–2002), Eva Krystýnková (roz. Šráczková, 1930), Hana Karasová (?–1990/2000), dále Alena Houšťová, Ludmila Hondlová a Hana Verostová (*Jisl 1964, 128; Sklenář 2005, 223, 278, 306, 325, 374, 487, 556*)¹.

5. Závěr

„Žena je napřed člověkem, který má právo žít život svůj, samostatně vyvinout své schopnosti a uplatnit své síly v celku, a pak teprve může být ženou. Tím není

¹ Také viz seznam diplomových prací v knihovně Ústavu archeologie a muzeologie FF MU v Brně (<http://www.phil.muni.cz/archeo/katalog/index.php>).

řečeno, že žena má být stejnou s mužem, nemělo by smyslu: zmnožit, posílit mužský princip v životě, a žena by se tak sama zbavovala svého významu“, napsala na počátku 20. století Olga Stránská, vnučka Jindřicha Wankla (*Stránská-Absolonová 1909, 34–35*). Kdo byly první ženy, které se v moravském prostředí zajímaly o archeologii? Již v první polovině 18. století můžeme doložit hraběnkou Eleanoru Collalto, která na hradě Rokštejně hledala dlaždice pro podlahu svého zámku v Brtnici. O archeologii se aktivně zajímala Antonie Kniesová, Marie Teličková i manželky dalších moravských badatelů, ojediněle lze doložit i zájem žen pocházejících z „nearcheologických“ rodin. Zvláštní postavení zaujímá v dějinách moravské archeologie rodina Jindřicha Wankla. Zájem o archeologii projevila nejen jeho manželka Eliška, ale postupně také všechny čtyři dcery (obr. 7). Eliška Wanklová i její dcery se od dětství účastnily terénních výzkumů, zpracování nálezů i udržování sbírek. Dcery i v dospělosti pomáhaly otci při výzkumech, později organizovaly drobné samostatné výzkumy, především povrchové sběry. Vedle toho doprovázely otce na archeologických sjezdech, přednášely a publikovaly odborné články zaměřené i na archeologickou problematiku.

Během první republiky a protektorátu působilo na Moravě několik německých badatelek, např. Gisela Freund nebo Marie Maneth. Předchůdce dnešního Ústavu archeologie a muzeologie na Masarykově univerzitě v Brně byl založen roku 1931, od té doby zde ženy mohly studovat archeologii, s prvními absolventkami se zde ale setkáváme až od konce čtyřicátých let 20. století. Mezi prvními to byly Věra Vávrová-Hochmanová, Jaroslava Říhová či Anna Medunová.

Obr. 7. Společná fotografie dcer Jindřicha Wankla (archiv Moravského zemského muzea v Brně).

Za poskytnutí fotografií (obr. 3–7) děkuji P. Kostrhunovi z Moravského zemského muzea.

Literatura

- Absolonová, V. – Bednářová, V. 1971:* Eliška Wanklová. In: MUDr. Jindřich Wankel, otec moravské archeologie. Sborník prací Okresního vlastivědného muzea v Blansku. Brno, 24–34.
- Anonym 1884:* Kronika olomouckého spolku muzejního, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1, 175–177.
- Anonym 1885:* Kronika olomouckého spolku muzejního, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 2, 49–52, 98–101.
- Anonym 1886:* Kronika vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 3, 186–187.
- Anonym 1890:* Kronika vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 7, 47–49, 95–97, 142–144.
- Anonym 1891:* Kronika vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 8, 44–45, 85–86, 126–129.
- Anonym 1903:* Zemřela Eliška Wanklová, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 20, 18.
- Anonym 1924:* Vzrůst strany lidové a ženská otázka, Realistický obzor 5/16–17, 127.
- Anonym 1936:* Madlena Wanklová, posmrtná vzpomínka. In: Kladivo, B. (ed.), Zlatá rodina. Blansko, 50–54.
- Bakešová, L. 1885:* Umělé jeskyně, lochy a pečery, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 2, 73–81.
- Bakešová, L. 1886:* Dvě pečery ruské, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 3, 135–136.
- Bakešová, L. 1887a:* Prehistorické památky – poloostrov Krym, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 4, 21–30.
- Bakešová, L. 1887b:* Prehistorické památky – slovanské poustevny a kláštery, tzv. meteory, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 4, 133–140.
- Bakešová, L. 1889a:* Královničky, Obzor 12, 180–183.
- Bakešová, L. 1889b:* Návod ku národnímu a obřadnímu tanci Královničky. Praha.
- Bakešová, L. 1890:* Ořechovské královničky, Moravská Orlice, 4.
- Bakešová, L. 1891a:* Babička Párová, Kalendář paní dívek českých 4, 82–83.
- Bakešová, L. 1891b:* Královničky, Kalendář paní dívek českých 4, 76–82.
- Bakešová, L. 1924a:* Z vlastních vzpomínek, Realistický obzor 5, 1–3, 9–11, 18–20, 25–26, 33–35, 41–43, 50–51, 58–60, 66–68, 75–76, 82–83, 90–91, 98–99, 106–109 (série článků).
- Bakešová, L. 1924b:* Macocha, Realistický obzor 5, 138–140.
- Bakešová, L. 1936a:* Z mých vzpomínek. In: Kladivo, B. (ed.), Zlatá rodina. Blansko, 75–77.
- Bakešová, L. 1936b:* Moravský dudáček. In: Kladivo, B. (ed.), Zlatá rodina. Blansko, 78–80.
- Bakešová, L. 1936c:* Jak jsem sbírala „Královničky“. In: Kladivo, B. (ed.), Zlatá rodina. Blansko, 31–35.
- Bakešová, L. – Běhálková, F. X. – Zeman, M. – Janáček, L. 1893:* Národní tance na Moravě. Brno.
- Bednářová, V. 1972:* Wanklovy dcery, Vlastivědná ročenka Okresního archivu Blansko 7, 26–35.
- Brychtová, J. 2002:* Rastislav. Blanenský čtenářský a pěvecký spolek 1862–1920. Blansko.
- Bufková-Wanklová, K. 1936:* Vzpomínky. In: Kladivo, B. (ed.), Zlatá rodina. Blansko, 35–42.
- Bufková-Wanklová, K. 1930:* Z Ječmínkovy říše. Moravské pověsti. Praha.
- Bufková-Wanklová, K. 1994:* Z Ječmínkovy říše. Moravské pověsti. Praha.
- Doležalová, K. 2012:* První ženy moravské archeologie. Seminární práce na Ústavu archeologie a muzeologie FF MU. Brno.

- Fischer, R. 1938:* Olomoucký památník 1848–1918, Olomouc.
- Fišer, Z. – Podborský, V. 2005:* Innocenc Ladislav Červinka (1. 2. 1869 – 3. 10. 1952): Archeolog, numismatik, muzejník a vlastivědný pracovník. Postavy moravské prehistorie NŘ, sv. 1. Brno.
- Havelková, V. 1885:* O starobylosti národního vyšívání moravského, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 2, 81–83.
- Havelková, V. 1888a:* O starobylosti národního vyšívání moravského, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 5, 9–11.
- Havelková, V. 1888b:* Bronzové náramky ze Šardic u Kyjova, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 5, 130.
- Havelková, V. 1890:* Žárové hroby u Slatinek, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 7, 184–185.
- Havelková, V. 1891:* Hromadný nález bronzů ze Slatěnic, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 8, 89–95.
- Havelková, V. 1893:* Hrob se zlatými nálezy ve Slatěnici, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 10, 161.
- Havelková, V. 1894:* Obušek, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 11, 41–46.
- Havelková, V. 1895:* O starobylosti národního vyšívání moravského, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 12, 64–66.
- Havelková, V. 1936:* Z mých vzpomínek. In: Kladivo, B. (ed.), Zlatá rodina. Blansko, 44–48.
- Hýbl, F. 1992:* Teličkovy archeologické objevy a muzeum. In: Sborník prací z dějin přerovského regionu. Přerov, 16–24.
- Jisl, L. 1964:* Počátky archeologického bádání ve Slezsku a opavská muzea. In: 150 let Slezského muzea. Opava, 121–129.
- Kalábková, P. 2007:* Muzejní archeologická práce Jindřicha Wankla a jeho rodiny. In: Sborník Muzea Blansko. Blansko, 108–113.
- Kladivo, B. 1936:* Z „Cestopisných obrázků“ Lucie Bakešové. In: Kladivo, B. (ed.), Zlatá rodina. Blansko, 27–31.
- Klíma, B. 1972:* Padesát let archeologie pleistocénu. In: Vývoj archeologie v Čechách a na Moravě 1919–1968. Archeologické studijní materiály 10/1. Praha, 10–25.
- Knies, A. 1997:* Jan Knies – Životní dílo. Blansko.
- Knies, J. 1929:* Jan Knies, jeho životní dílo a seznam publikací. Kroměříž.
- Kol. autorů 1892:* Zpráva výroční prvé české pokračovací školy dívčí Ženské vzdělávací jednoty Vesny v Brně. Brno.
- Kol. autorů 1995:* Seznam vysokých škol, Učitelské noviny 98, 42–43.
- Kostrhun, P. 2008:* Jan Knies (1860–1937). Postavy moravské archeologie 4. Brno.
- Kulaviaková, D. 2008:* Příběh ženské emancipace v rodině Jindřicha Wankla. Brno (bakalářská diplomová práce na Historickém ústavu FF MU, http://is.muni.cz/th/152577/fss_b).
- Lesná-Bakešová, V. 1936:* Vzpomínky. In: Kladivo, B. (ed.), Zlatá rodina. Blansko, 61–62.
- Mazáčková, J. 2012:* Militária z hradu Rokštejna v širším středoevropském kontextu. Brno (doktor-ská dizertační práce na FF MU, http://is.muni.cz/th/14075/ff_d).
- Novotný, G. 2007:* Bakešovi v Blansku. In: Sborník Muzea Blansko. Blansko, 142–174.
- Oliva, M. – Kostrhun, P. 2009:* Obrázky z výzkumu moravského paleolitu. Brno.
- Procházka, A. 1903:* Zprávy o nálezech na Výšovsku. Uherské Hradiště.
- Procházková, P. 2001a:* Kořeny poznání. In: Archeologické zrcadlení. Olomouc, 11–15.
- Procházková, P. 2001b:* První profesionálové. In: Archeologické zrcadlení. Olomouc, 22–25.
- Richter, V. 1963:* Zprávy o malbách Karla Töppera v Brtnici, Sborník prací Filosofické fakulty brněnské university F 7, 190–194.
- Sedláčková, S. 2007:* Opatrovnice Karla Absolona – Lucie Bakešová. In: Sborník Muzea Blansko. Blansko, 175–185.
- Sklenář, K. 2005:* Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů. Praha.

- Sklenářová, E. 2007:* Ušlechtilý zájem. Ženy v české archeologii v 19. a na počátku 20. století. Diplomová práce na Historickém ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity. České Budějovice.
- Skořepa, H. 2007:* Nelehké mládí sirotka Karla Absolona. In: Sborník Muzea Blansko. Blansko, 113–115.
- Stránecká, F. 1887:* O srovnalosti místních jmen „Halle“ a „Halič“, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 4, 14–18.
- Stránecká, F. 1888:* Moosburg v Korutanech, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 5, 109–111.
- Stránská-Absolonová, O. 1909:* Ženská otázka z hlediska pokrokového. Brno.
- Šebelová, A. 1902:* Lidopisné příspěvky, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 19, 135.
- Šebelová, A. 1904:* Nové lidské dokumenty, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 21, 118, 165.
- Šebelová, A. 1905:* Nové lidské dokumenty, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 22, 133, 152.
- Šprinc, Z. 1963:* Muzeum v Uničově, Zprávy vlastivědného ústavu v Olomouci, 11–13.
- Urban, J. F. 1922:* České ženy, díl 1. Nymburk.
- Večerková, E. 2005:* Zájem o lidové obyčeje v díle Lucie Bakešové a Františky Stránecké, Národopisný věstník 22, 91–95.
- Výlečka, J. 1936:* Dr. J. Wankel a Vlastenecký spolek muzejní v Olomouci. In: Kladivo, B. (ed.), Zlatá rodina. Blansko, 12–15.
- Wanklová, M. 1888:* Moravské ornamenty. Olomouc.
- Wanklová, M. 1901a:* Někteří lidová jídla z Dřevohostic, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 18, 66.
- Wanklová, M. 1901b:* Lidové léčení v okolí Dřevohostic, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 18, 67.
- Wanklová, M. 1901c:* Lidoslovné drobnosti z okolí Dřevohostic, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 18, 93.
- Wanklová, M. 1936:* Národní vyšívaní. In: Kladivo, B. (ed.), Zlatá rodina. Blansko, 80.

FIRST WOMEN OF MORAVIAN ARCHAEOLOGY

The object of this article was to create a foundation for the study of a rather neglected topic in the history of Moravian archaeology. More attention has been paid to this issue in Bohemia (*Sklenářová 2007*). The work is mainly derived from literature and published sources. Additional information has been provided by archival research, especially the estates of individual researchers and scholars and other archival material.

The first women in Moravia took up archaeology most often because of their fathers or husbands. Even during the first half of the 18th century, the Countess Eleanora Collalto looked for tiles for the floor of her castle in Brtnice in the ruin of Rokštejn castle. Antonie Kniesová, Marie Teličková, the wives of other Moravian scholars were interested in archaeology, as were women from non-archaeological families. The family of Jindřich Wankl has a special position in the history of Moravian archaeology. Not only his wife Eliška, but gradually all four daughters became interested in archaeology. Eliška Wanklová and from childhood also her daughters (Lucie Bakešová, Karla Buřková, Vlasta Havelková and Madlenka Wanklová) participated in field research, processing and maintaining collections of findings. The daughters helped their father with research until they were adults and later they organized small independent researches, especially surface survey. In addition,

they accompanied their father to archaeological congresses, lectured and published professional articles on archaeological issues.

The early 20th century opened ways to higher education and the labour market to women. During the First Republic (1918–1938) and Protectorate (1938–1945) there were several German scholars in Moravia, such as Gisela Freund and Marie Maneth. The predecessor of today's Institute of Archaeology and Museology at the Masaryk University in Brno was founded in 1931, since that time women have been able to study archaeology, the first graduates can be met from the end of the forties of the 20th century. Some of first were Věra Vávrová-Hochmanová, Jaroslava Říhová and Anna Medunová.

Fig. 1. Wedding photography of Antonie and Jan Knies of 1899 (after *Kostrhun 2008*).

Fig. 2. Eliška Wanklová (after *Brychtová 2002*).

Fig. 3. Lucie Bakešová (this and next photos: archive of Moravian Museum, Brno).

Fig. 4. Karla Buřková.

Fig. 5. Vlasta Havelková.

Fig. 6. Madlenka Wanklová.

Fig. 7. Jindřich Wankl's daughters.

Mgr. Kateřina Doležalová
Ústav archeologie a muzeologie
Filozofická fakulta Masarykovy univerzity
Arne Nováka 1
602 00 Brno
216718@mail.muni.cz